

Szikra János Utassy József-díjas

Szikra János elemi erővel szólal meg, akár az ószövetségi próféták. A verseiben is inas, szikár alkatú költő éppúgy bővíti a szellemi valóságot, mintha sárból tapasztana otthont, e világból valót, szűkebb és tágabb családjának. Küzdelme nem belső vívódás, finom helyezkedések mozdulatsora, hanem élethalálharc, s nem is a jól végzett munka nyugalmáért, holmi szakmai megállapodottságért, hanem a lélek tisztulásáért folyik. A Szikra-vers formailag változatos, mindegy, hogy Utassy József modern dalainak madárcsontozatát ölti fel, avagy Kassák Lajos, netán Allen Ginsberg elefántcsordája után vonul, mágikus ütemeket variál. Szikra afféle garabonciás lírikus – s mint ilyen a maiak közül Tornai Józseffel tart leginkább rokonságot –, aki a nyers betűk anyagában is csak az illékony hangok miatt hisz. Nem vágánsköltő, de kérlelhetetlenül szókimondó, a körülírások rizsoporos parókáját újra és újra porba rántja. Nyelve mégsem csupasz vagy sértő, a fenséges és a köznapi metaforák egyensúlya képzeletgazdaggá teszi, s egyúttal megőrzi a magasztosan keresetlen tónust. Szikra nem a játékosság futóhomokján építkezik, de leleményes szófordulatai át-átszövik a versek szövetét. Szikra János ragaszkodása a személyességhez és igénye az eredetiségre olyan energiamezőket aknáz ki, amilyeneket kortársai közül csak kevesen.

Az első költők között tarthatom számon, akik bizalmukba fogadtak, és biztattak a versírásra. Mára legenda övezi a környezetet, ahol találkoztunk; „A Kerepesi út balján, / szemközt a Taurusz sportteleppel”, ha nem is az *Ecefta alatt* – miként Utassy alkalmi versében áll –, hanem a „Bisztró” tágas hodályában. Szöllösi Zoltánnal és Léka Gézával együtt foglalt helyet a *primus inter pares* Utassy József bűvkörében megtáncoltatott asztalnál. Sörök dolgoztatták a veséket, ők maguk verseik kivesezésén dolgoztak. Szikra, az akkor még csak „Léka Géza-díjas” költő, az „öngyújtó lángelme”, a csendről tartandó előadása helyett Krúdyt és Hamvast emlegette; talán ajánlott olvasmányként. Ha az imént Kassák Lajos és Tornai József lelkületéhez, formai és grammatikai hagyományához kapcsolom az övét, érdemes a szellemi rokonság lombkoronáját a hangulatok

FALUSI MÁRTON (1983) költő, esszéista, a *Hitel* szépirodalmi szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Jog és irodalom, haza és haladás a magyar eszmetörténetben* (monográfia, 2018).

között csavargó s az időmúlást nagyvonalúan elsikkasztó, valamint a modern életformát alapjaiban bíráló írókra is kiterjeszteniünk. Annál is inkább, hogy Szikra János prózája is elsőrangú; mind az életképek lírai foglalatoként komponált regénye, a *Bácsalmási ikonosztáz*, mind a szociográfiák, főként az *Akar-e élni Pátka?* A gyűjteményes verseskötet, a *Közép-európai nyár* megkapóan tanúskodik a költészettörténeti közhelyek illékonyságáról. Pontosabban fogalmazva: a költemények magas hőfokán elillannak közhelyeink. Az például, amelyik szerint egy költő vagy személyes élményeit, vagy bölcséleti orientációját tekinti kiindulópontnak. Az életesemények mozaikjait rakosgató élménylára ekként élesen különbözik attól, amelyik műveltségkészletekből, filozófiával csurig töltött tömlőkből táplálkozik. Szikra János úgy elegyíti a biografikusságot a spekulativitással, akárcsak a szándékosan félreintonált dalok és a rapszodikus hosszúversek modalitását.

Korai hosszúverse, a *Fekete doboz* a neoavantgárd és a beatköltészet stiláris konverzióit elevenítette föl; a regisztereket váltogatva és a brikolázs eszközét alkalmazva a legitim társadalmi rendnek elfogadtatott szociális peremlét, az egymással acsarkodó nemzeteszmék abszurditását jeleníti meg. A Szikra-líra egészen áthúzódo gondolatot, hogy a közép-európai történelem terhétől agyonnyomott, rossz hierarchiák, torz tudattartalmak alól csak a természeti őserőben megmerítkezett férfi és női princípiumok heroikus együtthatása szabadíthatja föl az egyént. A szabadságkereső ember a létezés mitikus rétegéig kénytelen visszahajolni, hogy leszámolhasson a ráerőltetett konvenciókkal. A végletekig hajszolt gondolatritmus, a kifulladásig halmozott valóságos és fantasztikus eseményláncolatok mindezt verbálisan viszik véghez, ami nyilvánvalóan előhívja Tornai költészetének sajátosságait. A szexuális aktus ennek az ellenkulturális törekvésnek a jelképe; a közösülés hol az ösztönös teljességvágyat, hol a primitív kéjvágyat, hol a maszkulin hatalomvágyat, hol pedig a magasztos többre vágyást fejezi ki. A *Fekete doboz* megbotránkoztató képsorai – „a katolicizmus elfojtja az egészséges ösztönöket / a katolicizmus csak a szülés orgazmusát ismeri el / a katolicizmus tiltja a maszturbációt / a katolicizmus szexuális szempontból csak luknak tekinti a nőt [...] az anygali üdvözlet csőpostán érkezik” – a jóval később született, *Angyali üdvözlet* című rapszodiában letisztultabb és éteribb alakot öltenek. Mindeközben a dikció és a durva szóhasználat mégis megtartja a versbéli cselekvés kíméletlen, illetőleg normasértő jellegét: „szerelmet akar tőled az úr / hastáncot falloszünnepet bölcsőkarnevált / szerelmet / amelyben semmit sem kapsz / ebből a boltból / csak amit magaddal hoztál azt viheted”.

Így romlik az emberi méltóság állatszimbóluma, a páva *Rothadtan párálló széttárt pávafarokká* az ugyancsak megrázó, autonóm világértelmezést nyújtó hosszúversben. S így készülhetett el a létezés kegyetlenségével eufémizmus nélkül szembesítő mesterdarab, a költői kérdés sokféle típusát variáló *Viviszekció*. „Anyád roskadó testében van-e erőd a hit / tárnagömbfáit hűséggel fölállítani? / Visszahelyezni ólomkatonák kiolvadt / agyvelejét? / S lesz-e majd merszed, s szívedben / célzott indulat, átlépni azt a küszöböt, / hol már a lélek

létformája a fagy?” Mégsem értékelnénk e lírát a maga sokszínűségében, ha a nyers, törzsi rítusokhoz, beavatás-szertartásokhoz illő verskomplexumok mellett nem szólnánk a finomra csiszolt, bensőséges hangvételű dalokról. A *Három hajszál*, a *Vér, kő, hold*, a *Blues* vagy az *Eső* – „Tetoválj, te tétova / eső. / Halk a bánat homloka” – remeklései bizonyítják, hogy a Tornaitól ellesett világteremtő látomásosságot az Utassy-féle sűrítő technikák fékezik. Miként „a király uralmát, a főúr méltóságát, a papi rítust, a katona harci ösztönét, a bíró igazságtudását, a tudós ismerésszenvedélyét” átvállaló, Hamvas Béla-i „poeta sacer”-szerepfelfogást Krúdy Gyula hangulatingadozásai hozzák közelebb a mindennapok keservéhez. Idézzünk csak a *Kavics* című ars poetica aprólékosan kimunkált vallomásából. „Hajlíthatatlan, büszke magamban, / bíztram esendőn elszánt szavamban, / földi, sem roppant égi erőmben / nem hittem, nem járt csillag előttem. [...] vittem bogárként gyenge fűszálon / konok, szép egyedülvalóságom, / parázson jártam mezítlen lábbal, / fölért a sorsom mégis száz mással – / egyetlen apró kavics volt titkom, / csiszolgotam még, majd elhajítom.”

Jánost valamelyest ismerve csöppet sem kétlem, hogy a merev előírásokra, ócska szokásokra fittyet hány, és a 2018-ban érdemei szerint neki ítelt Utassy József-díjjal sem tesz másként: csiszolgotja, tisztogatja, majd *félrehajítja*. Még véletlenül se korlátozza szabadságát!

